

Warszawa, dnia 2 lutego 2018 r.

KMP.570.8.2017.KK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych
w celu wytrzeźwienia Komendy Powiatowej Policji w Grójcu
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej jako: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 11 grudnia 2017 r. do Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia Komendy Powiatowej Policji w Grójcu (dalej jako: PdOZ lub Izba) udała się dr Hanna Machińska (Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich) wraz z przedstawicielami Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej jako: KMPT lub Mechanizm): Przemysławem Kazimirskim (Zastępca Dyrektora Zespołu, prawnik) oraz Klaudią Kamińską (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli KMPT było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób zatrzymanych i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania PdOZ przedstawionej przez nadkom. Roberta Faryna – Komendanta Powiatowego Policji w Grójcu oraz podinsp. Pawła Korczaka – Naczelnika Wydziału Prewencji i asp. sztab. Sławomira Kortusa – Zastępcę Naczelnika Wydziału Prewencji;
- oglądzie pomieszczeń Izby, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla zatrzymanych;

- zapoznaniu się z dokumentacją PdOZ, w tym: wybranymi protokołami zatrzymań, książką wizyt lekarskich, kartą zapoznania z regulaminem, świadectwem wzorcowania alkomatu.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMPT poinformowali Komendanta Powiatowego Policji oraz Naczelnika Wydziału Prewencji o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano dokumentację związaną z funkcjonowaniem Izby oraz wybrany zapis monitoringu.

W trakcie wizytacji przedstawiciele KMPT dokonali oceny przestrzegania praw osób zatrzymanych w obszarach związanych z legalnością ich pobytu w Izbie, traktowaniem przez funkcjonariuszy, prawem do informacji, ochrony zdrowia oraz warunkami bytowymi. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, w których pracownicy BRPO stwierdzili nieprawidłowości. Raport zawiera także sygnalizowane problemy wymagające zmian o charakterze systemowym.

2. Charakterystyka PdOZ

PdOZ przeznaczony jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Izba dysponuje 9 miejscami. W czasie wizytacji przebywała w niej jedna osoba.

W 2016 r. ogółem umieszczonych było w PdOZ 738 osób, w tym 701 podejrzanych o popełnienie przestępstwa i 37 doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Z kolei w 2017 r. (do dnia wizytacji) w Izbie umieszczone zostały 540 osoby, w tym 530 zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, oraz 10 do wytrzeźwienia.

3. Problemy systemowe

3.1 Personel

Z uzyskanych informacji wynika, że służba pełniona w PdOZ jest przez jednego policjanta, który jednocześnie wykonuje funkcję zastępcy dyżurnego komendy lub jego pomocnika. Zgodnie z § 2 ust. 2 zarządzenia nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz. U. KGP z 2012 r., poz. 42 ze zm.), *kierownik jednostki organizuje służbę w taki sposób, aby w pomieszczeniu pełnił ją co*

najmniej jeden policjant. Z ustaleń KMPT poczynionych podczas dotychczasowych wizytacji wynika, że jedna osoba nie jest w stanie jednocześnie dbać o bezpieczeństwo osadzonych i umożliwić im realizację ich uprawnień. W czasie kontroli zachowania osadzonych, wypełniania obowiązkowej dokumentacji czy też przyjmowania, wydawania, przekazywania lub zwalniania osób umieszczonych w Izbie, niemożliwe do realizacji jest jednocześnie zajmowanie się innymi osadzonymi, którzy w tym czasie sygnalizują chęć skorzystania z przysługujących im uprawnień (np. skorzystanie z pomieszczenia sanitarnego). Znacznie utrudnione może być również reagowanie na zachodzące zdarzenia nadzwyczajne, w tym np. podejmowane próby samobójcze. Co więcej, zgodnie z ustaleniami KMPT, w trakcie pełnienia służby w PdOZ zastępca dyżurnego jednostki pozostaje na stanowisku kierowania, co wydłuża niebezpiecznie czas dotarcia na miejsce ewentualnego zdarzenia w samym pomieszczeniu Izby. Przy takiej organizacji służby w PdOZ może dochodzić do ograniczenia realizacji uprawnień zatrzymanych i ich niewłaściwego traktowania, z powodu realnego braku możliwości zajęcia się kilkoma różnymi sprawami przez jedną osobę i przeprowadzania czynności równie szybko, jak w sytuacji, w której byłyby one realizowane przez przynajmniej dwóch funkcjonariuszy.

3.2 Kontrola osób zatrzymanych

Z przekazanych osobom wizytującym informacji wynika, że osoby zatrzymane poddawane są kontroli osobistej. Przedstawiciele KMPT podczas wizytacji pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia spotykają się z sytuacjami, kiedy określone w przepisach rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz. U. z 2012 r., poz. 638) [dalej jako: rozporządzenie w sprawie PdOZ i PID] sprawdzenie szczegółowe rozumiane jest przez funkcjonariuszy Policji jako kontrola osobista. Przepis § 5 ust. 2 załącznika nr 1 rozporządzenia w sprawie PdOZ i PID wskazuje, że *osobę przyjmowaną do pomieszczenia oraz w nim umieszczoną poddaje się szczegółowemu sprawdzeniu w celu odebrania rzeczy, o których mowa w ust. 1 pkt 2. Sprawdzenia tej osoby oraz odzieży na niej w warunkach zapewniających poszanowanie jej intymności dokonuje w miarę możliwości policjant tej samej płci*. Użyte w regulaminie sformułowanie odzieży na niej wskazuje, że funkcjonariusz Policji jest uprawniony do dokonywania czynności bez

pozostawienia zatrzymanego w samej bieliźnie czy też zobowiązania go do całkowitego rozebrania się. Należy zrozumieć potrzebę zabezpieczenia bezpieczeństwa tak osobom zatrzymanym, jak i funkcjonariuszom Policji pełniącym służbę w PdOZ, niemniej jednak tak daleko idąca ingerencja w prawo do prywatności nie może odbywać się bez właściwej regulacji prawnej respektującej art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Mając powyższe na uwadze podkreślić należy, iż kwestia konstytucyjności obowiązujących przepisów o kontroli osobistej została na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich rozpoznana przez Trybunał Konstytucyjny. 14 grudnia 2017 r. Trybunał wydał orzeczenie, zgodnie z którym uznał, iż brak ustalenia w ustawach pojęć „przeszukanie osoby” i „kontrola osobista” narusza konstytucyjne prawa i wolności człowieka. Konstytucję naruszają także analizowane przez Trybunał rozporządzenia (w tym rozporządzenie w sprawie PdOZ i PID). Trybunał Konstytucyjny, aby umożliwić prawodawcy dostosowanie stanu prawnego do wymogów konstytucyjnych, odroczył termin utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów na maksymalny okres, przewidziany w art. 190 ust. 3 Konstytucji, tj. 18 miesięcy – w odniesieniu do ustaw i 12 miesięcy – do rozporządzeń.

Postęp prac w zakresie wprowadzania przedmiotowych zmian w obowiązujących regulacjach prawnych pozostaje nadal w zainteresowaniu KMPT.

3.3 Prawo do ochrony zdrowia

Przed umieszczeniem w Izbie, badaniu lekarskiemu poddawane są osoby nietrzeźwe, a pozostałe tylko wówczas, gdy zachodzi sytuacja określona w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w *sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102) np. gdy osoba zatrzymana żąda przeprowadzenia badania lub posiada widoczne obrażenia ciała.

Pomimo, iż obowiązujące przepisy krajowe w zakresie funkcjonowania pomieszczeń dla osób zatrzymanych nie określają takiego obowiązku, przedstawiciele KMPT stoją na stanowisku, iż badaniom przed umieszczeniem w Izbie powinny być poddawane wszystkie osoby. Taka praktyka pozwoliłaby bowiem na zdiagnozowanie ewentualnych przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia.

Co więcej, z uwagi na możliwość identyfikacji wszelkich obrażeń ciała i szczegółowe odnotowanie tego faktu w dokumentacji medycznej, stanowi zabezpieczenie funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ przed zarzutami dotyczącymi niewłaściwego traktowania.

Przedstawiciele Mechanizmu przypominają, iż w zakresie badań lekarskich opinię wyraził również CPT, w sprawozdaniu dla polskiego rządu z wizyty w Polsce w 2004 r.

[(Rada Europy, Strasburg, 11.04.2005 r.); CPT (2005)3]. W § 44 sprawozdania CPT zalecił zapewnienie wszystkim nowoprzybyłym bezzwłocznego badania medycznego i regularnych wizyt lekarskich lub pielęgniarskich. Ponadto zgodnie z Zasadą 24 Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.) *osobie aresztowanej lub uwięzionej, tak szybko po przyjęciu do miejsca aresztowania lub uwięzienia, jak będzie to możliwe, zostanie zaproponowane odpowiednie badanie lekarskie, a później, kiedy będzie to potrzebne, zapewniona opieka medyczna i leczenie. Opieka medyczna i leczenie zostaną zapewnione bezpłatnie.*

Z uwagi na powyższe przedstawiciele KMPT zalecają rozważenie możliwości poddawania badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych przed ich umieszczeniem w PdOZ.

Przedstawiciele KMPT uznają jednocześnie za niezbędne odnotowywanie przez lekarzy badających osoby zatrzymane wszelkich obrażeń, które posiadają na swoim ciele. Podkreślić należy, iż lekarze często są pierwszymi osobami poza funkcjonariuszami, z którymi mają kontakt osoby zatrzymane. Z tej przyczyny ciąży na nich ogromny obowiązek. Przede wszystkim muszą ustalić, czy stan zdrowia danej osoby pozwala na izolację. Personel medyczny powinien mieć także świadomość, że może ustalić i prawidłowo udokumentować obrażenia osoby zatrzymanej. Ofiary przemocy często nie są skłonne do ujawnienia swoich przeżyć, dlatego też bardzo ważna jest specjalistyczna wiedza personelu, który nimi się zajmuje. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur omówili opisaną kwestię z dyrektorem jednostki, zalecając dialog Komendanta z Dyrektorem Szpitala w którym przeprowadzane są badania.

4. Obszary wymagające poprawy

4.1 Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osób zatrzymanych i umieszczonych w PdOZ jest Regulamin. W czasie wizytacji jego kopie wraz z adresami instytucji stojącymi na straży praw człowieka były przyklejone do szyb okiennych, za metalową siatką okna. W opinii przedstawicieli Mechanizmu sposób udostępnienia Regulaminu znacząco utrudniał zapoznanie się z nim, w związku z czym zalecono zmianę umiejscowienia go.

PdOZ nie dysponował listą adwokatów i radców prawnych udostępnianą osobom, które chciałyby skorzystać z prawa do obrony. Warto w tym miejscu przypomnieć, że prawo dostępu do obrońcy jest jednym z trzech podstawowych praw przysługujących zatrzymanym,

stanowiącym gwarancję przeciwko złemu traktowaniu takich osób. Dlatego też przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają sporządzenie takiej listy i udostępnianie jej osobom umieszczanym w PdOZ. Ponadto wskazać należy, iż CPT wielokrotnie podkreślał, iż *prawo dostępu do adwokata powinno być zapewnione od samego początku trwania zatrzymania. Okres następujący bezpośrednio po momencie zatrzymania jest naznaczony największym ryzykiem zastraszenia i fizycznego złego traktowania. W związku z tym możliwość dostępu do adwokata przez osoby zatrzymane w areszcie policyjnym ma podstawowe znaczenie zabezpieczające przed złym traktowaniem. Istnienie takiej możliwości wywiera zniechęcający wpływ na funkcjonariuszy, którzy mogliby dopuścić się złego traktowania; poza tym adwokat będzie miał okazję podjąć stosowane działania, jeśli rzeczywiście doszło do złego traktowania* (CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2003).

Ponadto, zgodnie z uzyskanymi informacjami, funkcjonariusze Policji, na żądanie zatrzymanego, informują o tym fakcie wskazane przez niego osoby trzecie. Jednakże, zgodnie z Rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ – Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, *niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana* (Zasada 16.1). W związku z powyższym, w ocenie pracowników KMPT, w pierwszej kolejności należałoby więc rozważyć możliwość samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych prawo to realizować za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji.

Przedstawiciele KMPT zwracają również uwagę, że zgodnie z § 1 ust. 1 pkt 1 Regulaminu, *osoba przyjmowana do pomieszczenia potwierdza zapoznanie się z regulaminem pobytu poprzez złożenie podpisu w karcie zapoznania z regulaminem (...)*. Wizytowane PdOZ dysponuje tłumaczeniami Regulaminu na języki obce.

W trakcie wizytacji poddano analizie wybrane losowo protokoły zatrzymań przez przedstawicieli KMPT.

W trakcie analizy w/w dokumentacji wizytujący ujawnili, iż w przypadku obywatela Ukrainy zatrzymanego 3 grudnia 2017 r. w protokole zatrzymania oraz w zgromadzonej dokumentacji brak było informacji o tym, czy zatrzymany posługiwał się językiem polskim, w jakim języku nastąpiło pouczenie o regulaminie PdOZ oraz czy w czynnościach

uczestniczył tłumacz. Zaznaczyć należy, że pouczenie o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym sporządzone było w języku ojczystym zatrzymanego. Podobne zastrzeżenia dotyczą analizy dokumentacji obywatelki Ukrainy zatrzymanej 2 grudnia 2017 r. oraz cudzoziemca (w protokole zatrzymania nie wskazano narodowości) zatrzymanego 6 lutego 2017 r. Należy podkreślić, iż wątpliwości budzi także zaznaczenie w obu wypadkach rubryki o samodzielnym zapoznaniu się z protokołem bez adnotacji wskazującej na posługiwanie się językiem polskim przez osoby zatrzymane. Zgodnie bowiem z art. 5 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.) *każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.*

Przedstawiciele Mechanizmu zalecają zatem, by w protokołach zatrzymania cudzoziemców każdorazowo umieszczać informację: czy zatrzymani posługiwali się językiem polskim, w jakim języku nastąpiło pouczenie o regulaminie PdOZ oraz czy w czynnościach uczestniczył tłumacz. W przypadku zatrzymanego obcokrajowca nieposługującego się językiem polskim lub takiego gdzie istnieją obawy, co do stopnia posługiwania się takim językiem, zaleca się, by przy czynnościach związanych z przyjęciem był obecny tłumacz, tak aby możliwe było zapoznanie go z przysługującymi mu uprawnieniami. Należy też zadbać, by podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały.

Ponadto należy wskazać, iż w przypadku jednego zatrzymanego brakowało podpisu potwierdzającego, że zapoznał się z protokołem. Nie było również adnotacji dotyczącej powodów braku takiego podpisu. Podpis osoby pozbawionej wolności w tego typu dokumencie stanowi potwierdzenie realizacji prawa do informacji, czyli umożliwienia należytego zapoznania się z zasadami panującymi w Izbie. KMPT pragnie zauważyć, że w myśl stanowiska zawartego w standardach CPT *prawa osób pozbawionych wolności nie mają większej wartości, jeśli osoby te nie są świadome ich istnienia* (§ 44 Dwunastego Sprawozdania Ogólnego CPT [CPT/Inf (2002)12]).

4.2 Traktowanie

Po zakończeniu wizytacji przedstawiciele KMPT zapoznali się z wybranymi nagraniami z monitoringu PdOZ. W trakcie analizy monitoringu z czynności przeprowadzanych w stosunku do jednej z osób zatrzymanych w dniu 15 listopada 2017 r. przedstawiciel KMPT zauważył, że osoba zatrzymana przemieszcza się korytarzem z bielizną

opuszczoną do kolan i spodniami znajdującymi się na kostkach. Ponadto, po przeprowadzeniu kontroli i wydaniu osobie zatrzymanej odzieży, pracownik Biura zauważył, że został wydany jeden kłapek, gdyż w/w osoba przemieszcza się wyłącznie w tym jednym kłapku.

Sytuacja, w której osoba zatrzymana zmuszona jest do przemieszczenia się po jednostce z odsłoniętymi miejscami intymnymi jest niedopuszczalna. Zdarzenie to należy uznać za poniżające traktowanie. Artykuł 3 Konwencji wyraźnie podkreśla, że *nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu* chroniąc tym samym jedną z podstawowych wartości demokratycznego społeczeństwa. Należy mieć na uwadze, że takie traktowanie może wywołać u osoby zatrzymanej poczucie poniżenia oraz wstydu. Ponadto, godzi w konstytucyjnie chronioną godność osobistą.

Dlatego też, z uwagi na ujawnione nieprawidłowości KMPT zaleca przeprowadzenie szkolenia dla funkcjonariuszy z zakresu ochrony praw człowieka.

4.3 Warunki bytowe

Monitoring pokoi dla zatrzymanych odbywa się z wykorzystaniem kamer działających na podczerwień. Niestety funkcja ta nie umożliwia pełnej widoczności pomieszczenia. W związku z tym konieczne jest stosowanie doświetlania w porze nocnej. W pokojach dla zatrzymanych brak jest również oświetlenia działającego w trybie nocnym (przytłumionym). Taka sytuacja z pewnością utrudnia odpoczynek osobom zatrzymanym. Należy pamiętać, iż w związku z obowiązkiem funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ sprawdzania stanu osób umieszczonych w pokojach także w porze nocnej, w opinii KMPT potrzebne jest zamontowanie oświetlenia o takim natężeniu, które będzie umożliwiało funkcjonariuszom Policji wypełnienie zadań służbowych, a zatrzymanym odpoczynek lub też wymianę monitoringu na taki, który będzie działał w nocy bez konieczności stosowania dodatkowego oświetlenia.

5. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Komendantowi Powiatowemu Policji w Grójcu:

1. zwiększenie liczby funkcjonariuszy podczas pełnienia dyżuru, gdy w izbie przebywa więcej niż jedna osoba zatrzymana,
2. rozważenie możliwości poddawania badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych przed ich umieszczeniem w PdOZ,
3. umieszczenie w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych Regulaminu oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka w bardziej widocznych miejscach,
4. udostępnienie listy adwokatów oraz radców prawnych,
5. rozważenie możliwości samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych, prawo to realizować za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji,
6. uzupełnienie protokołu z zatrzymania cudzoziemca o informację, czy zatrzymany posługiwał się językiem polskim, w jakim języku nastąpiło pouczenie o regulaminie PdOZ oraz czy w czynnościach uczestniczył tłumacz,
7. przypomnienie podległym funkcjonariuszom o konieczności godnego traktowania zatrzymanych,
8. przeprowadzenie szkolenia dla funkcjonariuszy z zakresu ochrony praw człowieka,
9. rozważenie wyposażenia PdOZ w oświetlenie nocne lub wymianę monitoringu na taki, który będzie działał w nocy bez konieczności stosowania dodatkowego oświetlenia.

II. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Radomiu:

1. wsparcie finansowe w realizacji powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.